

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Тютченко Світлани Миколаївни «Забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження та зв'язок її з науковими програмами, планами, темами

Виклики, що постали перед Україною, актуалізують потребу забезпечення економічної безпеки підприємств. Сировинна експортоорієнтована, «староіндустріальна» модель економіки дедалі більше дає збої. Посилення конкуренції на світовому ринку, розгортання фінансової кризи на тлі структурних деформацій української економіки, пов'язаних з її низькою продуктивністю, високою енергоємністю, технологічною неоднорідністю та відсталістю, переважання сировинного недиверсифікованого експорту, наслідки збройного конфлікту на Сході країни, невизначеність напрямів розвитку та несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура зумовлюють потребу у пошуку шляхів модифікації існуючої моделі забезпечення економічної безпеки підприємств. На особливу увагу заслуговують питання забезпечення економічної безпеки вітчизняних металургійних підприємств, адже їх діяльність здійснюється в умовах жорсткої світової конкуренції, яка посилюється впливом внутрішніх політичних та економічних факторів, що виникають в процесі трансформаційних змін в економіці.

Саме це і зумовлює потребу подальших ґрунтовних досліджень, які покладені в основу дисертації. Розробка теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій із забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств, що покладена за мету в даному дисертаційному дослідженні є наразі дуже актуальною та сьогоденною.

Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Розвиток стратегії промислових підприємств на основі інноваційного спрямування» (державний реєстраційний номер 0113U007108, 2013–2015 рр.) та «Формування механізмів стабілізації функціонування промислових підприємств на засадах антикризового управління» (державний реєстраційний номер 0116U000799, 2016 р.). Зокрема здобувачкою поглиблено теоретико-методологічні положення та розроблено практичні рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці.

Основні наукові положення дисертації, їх новизна

Аналіз дисертації Тютченко С.М. свідчить, що здобувачем виконано достатньо ґрунтовний критичний теоретичного базису поставленої наукової проблеми щодо забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці.

Дисертація Тютченко С.М. за змістом, сутністю, структурою та оформленням повністю відповідає вимогам, містить вступ, три розділи, висновки, додатки та список використаних джерел. Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів.

У вступі дисертації визначено мету та предмет дослідження, обгрунтовано актуальність обраної теми та визначено ступінь новизни.

У першому розділі досліджено науковий тезаурус понятійно-категорійного апарату забезпечення економічної безпеки підприємств; ідентифіковано деструктивні чинники та загрози економічній безпеці промислових підприємств і визначено критерії її оцінювання; розглянуто теоретико-методичні підходи до інтегрального оцінювання стану економічної безпеки підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці. Теоретичне значення отриманих результатів полягає в узагальненні теоретичних засад, в обгрунтуванні і доповненні дисертантом наукових підходів щодо оцінки та забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств.

У другому розділі авторкою здійснено діагностику існуючої моделі забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств та її вразливості щодо впливу екзогенних та ендогенних чинників; встановлено дієвість моделі забезпечення економічної безпеки підприємств за рівнями економічної суцесії, визначеними за декаплінг-підходом.

Наукову ґрунтовність методологічних напрацювань автора підтверджує запропонований у третьому розділі дисертації удосконалений механізм забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств шляхом модифікації механізму податкового стимулювання. Крім цього, розроблено модель форензик-супроводження діяльності металургійних підприємств та запропоновано імітаційну модель запровадження на металургійних підприємствах системи каплієнс-контролю.

До наукової новизни відносяться: удосконалення системи критеріїв оцінювання забезпечення економічної безпеки підприємств за детермінаційним підходом, яка, на відміну від існуючих, в умовах постійних трансформаційних змін в економіці передбачає його оцінку за здатністю підприємств до резистентності, ризикоредукції та економічної суцесії; удосконалення методики оцінювання стану економічної безпеки металургійних підприємств за «пірамідою економічної безпеки», яка, на відміну від існуючих, адаптована до інформаційного забезпечення Звіту про управління, сформованого за Global Reporting Initiative (GRI), Eco-Management and Audit Scheme (EMAS), International Organization for Standardization's ISO 26000 (ISO 26000), та ґрунтується на виокремлених пріоритетних для досліджуваних підприємств компонентах економічної безпеки; удосконалено систему забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств шляхом модифікації механізму податкового стимулювання.

В дисертації набули подальшого розвитку уніфікація розмаїття трактування базових детермінант поняття «забезпечення економічної безпеки

підприємств», що надало змогу розширити науковий тезаурус, авторським визначенням цього поняття як чітко структурованої системи гарантування резистентності, ризикоредукції й економічної суцесії підприємств в умовах невизначеності та мінливості середовища їх функціонування; методика Due Diligence звітності з управління підприємством шляхом її модифікації відповідно до вимог Директиви №2013/34/ЄС, що, на відміну від існуючої, надасть змогу сформулювати якісне інформаційне забезпечення оцінювання середовища функціонування підприємств, необхідне для своєчасного внесення коректив до системи забезпечення економічної безпеки підприємств; модель оцінювання за декаплінг-підходом дієвості існуючої моделі забезпечення економічної безпеки підприємств за темпами змін економічної суцесії підприємств, яка ґрунтується на показниках resource та impact finan-, social- і esodecoupling та передбачає визначення індикатора економічної суцесії як триєдиного показника; модель форензик-супроводження діяльності металургійних підприємств шляхом розробки етапології кримінального аналізу за ризик-орієнтованими методами оцінювання привласнення фродстерами активів підприємств, заснованих на методиці FATF оцінювання ризиків з відмивання коштів, запровадження якої на практиці забезпечить своєчасність вживання заходів щодо запобігання виникненню загроз, зниження рівня вразливості підприємств та пом'якшення наслідків, зумовлених привласненням фродстерами їх активів; імітаційна модель організації на підприємстві системи комплаєнс-контролю, яка заснована на чіткому розмежуванні зони прийняттого ризику, що включає ризик-апетит і толерантність до ризику та зони неприйняттого ризику, яка починається з перевищення комплаєнс-ціни над втратами від комплаєнс-ризиків.

Робота викладена логічно та послідовно, кожен розділ завершується висновками, в яких подані основні наукові та практичні результати, одержані в процесі дослідження. Все це дозволяє вважати роботу самостійною і завершеною.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертаційній роботі

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у роботі Тютченко С.М., підтверджуються комплексом впроваджених методичних прийомів та методів наукового аналізу.

Для досягнення поставленої мети, автором проведено аналіз та узагальнення значного обсягу вітчизняних і наукових джерел з досліджуваної тематики. Наукові положення і твердження послідовністю та логічністю викладені, проведені розрахунки виконані на основі достовірних статистичних даних. Результати дослідження впроваджені в навчальний процес і практичну діяльність.

У процесі дослідження використано апарат загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: абстракції, індукції та дедукції; аналізу й синтезу; системного аналізу; монографічний; абстрактно-логічний;

графічний; гносеологічного та компаративного аналізу; SWOT-аналізу, економіко-математичного моделювання; інтегрального оцінювання; аналітико-прогнозних й декаплінг-аналізу; кримінального аналізу.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі акти Верховної Ради України; постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України; статистичні дані Державної служби статистики України, GMK CENTER, World Steel Association report, Index of Economic Freedom report, Doing Business report, International Property Right Index report; дані фінансової звітності та соціальних звітів металургійних підприємств; публікації науковців і практиків.

Теоретична та практична значущість результатів дисертаційної роботи

Розроблені в дисертації теоретичні положення та практичні рекомендації дають можливість більш системно, комплексно й ефективно вирішувати прикладні завдання щодо вдосконалення системи забезпечення економічної безпеки на мікрорівні.

Практичне значення результатів дослідження, одержаних Тютченко С.М., полягає в тому, що наукові розробки дисертації щодо визначення критеріїв оцінювання економічної безпеки підприємств за детермінаційним підходом використано ТОВ «ДМЗ КОМІНМЕТ» для оцінюванки економічної безпеки підприємства (довідка про впровадження від 19.05.2020 № 784).

Теоретико-методологічні узагальнення та результати дослідження запроваджено ТОВ «Металургійний завод “Запоріжспецсталь”» при формуванні інформаційного забезпечення оцінювання умов функціонування підприємств та існуючих загроз їх економічній безпеці за модифікованою методикою Due Diligence, а також при організації на підприємстві системи комплаєнс-контролю за запропонованою авторкою імітаційною моделлю (довідка про впровадження від 07.06.2020 № 23/042020/04).

Теоретико-методологічні узагальнення та результати дослідження, а саме уточнення понятійно-категорійного апарату з теорії економічної безпеки суб'єктів господарювання впроваджено в навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ при: підготовці підручника «Інформаційне забезпечення юридичної діяльності» (Дніпро, 2018), який у 2019 р. Міністерством внутрішніх справ України відзначено дипломом III ступеня в номінації «Підручники»; розробці навчально-методичного забезпечення дисциплін «Формування концепції безпеки підприємництва», «Ідентифікація загроз безпеці підприємництва» та «Забезпечення інформаційної безпеки підприємництва» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 22.07.2019 № 32-01/2858).

Результати дисертації використовують у навчальному процесі Класичного приватного університету під час викладання дисциплін «Економіка підприємства», «Ефективність діяльності підприємств», «Економічна ефективність інноваційних процесів» (довідка № 23/19 від 22.11.2019).

Стиль та мова викладення результатів дисертаційної роботи

Дисертація Тютченко С.М. викладена в науковому стилі грамотною українською мовою, в відповідності до вимог відповідних стандартів України. Розділи дисертації змістовні та логічно пов'язані між собою. Кожен розділ завершується стислими висновками. Наукові положення аргументовані, твердження обґрунтовані. Сформульовані наукові положення та висновки достовірні, тобто є відповідними об'єктивній реальності.

Оцінка публікацій та повноти відображення результатів дослідження

Результати дослідження викладено в 13 наукових працях, з яких: 5 – статті в наукових фахових виданнях; 7 – матеріали конференцій і семінарів, 1 – підручник. Зазначені матеріали повною мірою відображають зміст основних результатів дисертації.

Опубліковані автором праці та автореферат повністю відображають основні положення змісту дисертації. Усі наукові висновки та рекомендації, представлені в авторефераті, в повній мірі розкрито в дисертації. В наукових працях за темою дисертації достатньо повно відображено методику дослідження, його наукові результати і основні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до роботи

Висновки на основі аналізу дисертації С.М. Тютченко свідчать про її достатній науковий рівень та відповідність необхідним вимогам. Але, є деякі зауваження та запитання до автора.

1. В п.1.1. на стр.36-38 дисертації автором за результатами етимологічного, онтологічного, гносеологічного та компаративного аналізу фундаментальних детермінант поняття «забезпечення економічної безпеки підприємств», запропоновано авторське визначення даного поняття за мерологічним підходом. Однак обґрунтування щодо потреби розширення наукового тезаурусу визначенням даного поняття за мерологічним підходом, вважаємо недостатньо переконливими.

2. Запропонована автором на стр.78-86 п.1.3. дисертації методика оцінювання стану економічної безпеки підприємства за «пірамідою економічної безпеки» заслуговує на увагу. Гранями такої піраміди, як зазначено автором, виступають площини, що характеризують здатність підприємств до резистентності, ризикоредукції та економічної сукцесії, поєднання яких у основи піраміди визначає площину економічної безпеки підприємства. У висновках автором зазначено, що залежно від стану економічної безпеки ним виокремлено кілька зон економічної безпеки, проте на площині економічної безпеки цих зон не зазначено, що в певній мірі ускладнює розуміння результатів оцінювання економічної безпеки підприємств за запропонованою автором методикою.

3. На стр.91 п.2.1 дисертації автор зазначає, що оцінка адаптованості існуючої моделі забезпечення економічної безпеки підприємств до зовнішнього середовища доцільна за структурно-просторовим підходом, проте не зазначає його відмінні риси, що ускладнює розуміння його цінності та доцільності

застосування при вивченні стану економічної безпеки підприємства.

4. На стр.113-114 п.2.1 дисертації автором зазначено, що за результатами проведеної діагностики встановлено, що існуюча модель забезпечення економічної безпеки металургійних підприємств є інерційною - недостатньо сприятливою для збереження позицій України у ТОП-10 країн-лідерів з виробництва металопродукції. Однак не проаналізовано, як змінювалась ситуація в динаміці протягом періоду, який вивчався дисертантом, та які перспективи очікуються в короткостроковій перспективі.

5. На стр. 80-86 п. 2.3 дисертації автор обґрунтовує потребу оцінювання рівня економічної суцесії (як одного з критеріїв оцінки економічної безпеки підприємств) за інтегральними показниками *finan-*, *social-* і *ecodecoupling* шляхом узагальнення показників *resource* та *impact DecouplingFactor* (як фундаментальної основи досягнення цілей сталого розвитку), визначених, виходячи з ланцюгових темпів приросту показників ендогенних та екзогенних факторів впливу. Як показник суцесії, так і методика його розрахунку, вітчизняними науковцями до тепер не розглядалися. А отже, акцентування уваги на його оцінці за декаплінг-підходом, дійсно є актуальним. Однак надання автором переваги показнику *DecouplingFactor*, а не показнику *DecouplingIndex Y* вважаємо дискусійним, оскільки за значимістю показник *DecouplingIndex Y* абсолютно не поступається показнику *DecouplingFactor*. До того ж, на жаль, автором не запропоновано визначені параметри зазначених показників, що ускладнює здійснення оцінки.

6. Автором на стр. 177-180 п.3.1 дисертації подано практичні рекомендації щодо внесення змін та доповнень до окремих статей Податкового кодексу України у частині сплати податку на прибуток та «вуглецевого» податку. Подані пропозиції безперечно є слушними, однак автором чітко не визначено очікувані результати, а отже, складно оцінити реальність їх досягнення та дієвість даного інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємств.

7. В дисертаційній роботі на стр.189-198 п.3.2 автором наголошено на найбільш вразливих загрозах економічній безпеці металургійних підприємств, серед яких визначальне місце посідає корпоративне шахрайство. З метою упередження виникнення зазначених правопорушень, дисертанткою запропоновано модифіковану модель форензік-супроводження діяльності підприємств. Однак не зазначено порядок вирішення даного питання на інституційному та законодавчому рівні.

Висловлені зауваження, однак, не впливають на нашу загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Тютченко С. М. є завершеним науковим дослідженням, у процесі якого отримано нові науково обґрунтовані результати, які мають суттєве теоретичне та практичне значення. Окреслена мета дослідження досягнута, а поставлені завдання вирішені. За своїм змістом та оформленням, важливістю та глибиною вирішення проблем, дисертаційна робота відповідає усім вимогам. Зауваження суттєво не впливають на її

загальну позитивну оцінку.

Актуальність обраної теми та використані сучасні наукові методи забезпечення безпеки підприємств однозначно свідчать про те, що робота цілком відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Отже, дисертація «Забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці», за якістю дослідження, рівнем наукової новизни і практичної цінності одержаних результатів відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016), а її автор, Світлана Миколаївна Тютченко заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

**Одеський національний політехнічний університет,
завідувач кафедри підприємництва і торгівлі
д.е.н, професор**

Л.В. Фролова
Фролова Л.В.

Вчений секретар

секретар

В.І. Шевчук
Шевчук В.І.